

DOCUMENT DE TREBALL DESPRÉS DE LA TROBADA GRUNDTVIG AL CENTRE D'ART I NATURA DE FARRERA (29-05/2-06-2013)

Apunts sobre la jornada teòrica i pràctica:

«La recerca com a eina de desenvolupament local: projecte Boscos de Ferro a la Vallferrera»

La trobada Grundtvig de Farrera ha obert la tanda de mobilitats de l'associació per a l'*Intercanvi de pràctiques entre professionals i altres agents culturals al voltant de la presència artística en territoris rurals d'Europa*.

Intuint que la resta d'organitzacions tocarien en exclusiva la presència netament artística, des d'una residència de treball per a artistes i investigadors com és el Centre d'Art i Natura de Farrera, vam pensar que la nostra aportació singular havia de ser sobre l'*art* de la recerca territorial. Una aportació tendent a obrir nous horitzons als nostres *partners*, 100% en l'esperit del programa europeu.

Quan parlem dels territoris rurals europeus i dels seus habitants normalment hi ha dos conceptes que apareixen immediatament: la qualitat de vida i el desenvolupament local. Tots dos conceptes estan estretament lligats, la qualitat de vida va habitualment parella al nivell de serveis (a les persones, infraestructurals...) que disposa una comunitat determinada. El desenvolupament local (o rural) és aquell conjunt d'activitats econòmiques i socials que permeten viure en condicions dignes a una determinada comunitat rural.

El desenvolupament de les comunitats rurals s'havia basat antigament amb els recursos propis i l'habilitat dels seus habitants en gestionar-los. En els temps moderns de globalització, aquestes comunitats (com qualsevol altra) depenen enormement de molts factors externs i habitualment aquests factors han jugat a la contra: despoblament per necessitat de mà d'obra industrial o de serveis de les ciutats, infraestructures de comunicacions i xarxes que uneixen les aglomeracions prescindint dels territoris intermedis, marginalitat dels serveis per manca de població suficient, producció de recursos en funció del mercat sense cap consideració ambiental...

Amb l'estatalització moderna el desenvolupament local passa a ser, també, un conjunt de mesures polítiques, socials i econòmiques que promouen la revitalització d'aquests territoris i les seves comunitats. Hi ha mesures exògenes de desenvolupament local promogudes des de departaments oficials amb noves normatives, actuacions i pressupostos, però també hi ha mesures endògenes, des dels propis territoris. A Farrera s'ha proposat d'estudiar un cas de mesura endògena, basat en la recerca del propi territori, en la qual el CAN hi ha tingut força protagonisme.

Des dels seus inicis, el Centre d'Art i Natura s'ha considerat *plataforma de recerca territorial*. El nostre territori d'alta muntanya amaga encara molt coneixement que només amb la recerca pot acabar aflorant. Un conveni signat amb la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 1997 va permetre començar a estructurar un pla de recerca sobre l'evolució del nostre paisatge. El Grup de Recerca en Àrees de Muntanya i Paisatge (GRAMP) de la UAB ha estat l'eina científica i el CAN, amb les seves infraestructures i localització al cor de l'Alt Pirineu, ha permès canalitzar el primer finançament. Posteriorment el CAN ha estat agent actiu pel seu impuls i coneixement, sobretot amb el curs anual d'*Estudi de camp d'evolució del paisatge*, amb les pràctiques universitàries de Geografia de muntanya, i com a plataforma per a la recerca.

Els estudis paleogeogràfics (basats en anàlisis dels pòl·lens lacustres, dels carbons als sòls, i de l'edat o dendrocronologia dels boscos, principalment) i multidisciplinaris coordinats pel GRAMP, han donat un coneixement profund de la relació de les nostres valls amb l'explotació del mineral de

ferro: les diverses èpoques d'explotació (inici al s.II), les localitzacions precises, les diverses tècniques emprades durant la història, les conseqüències sobre la població i el poblament de la regió, les activitats derivades, les conseqüències sobre el paisatge, les relacions socials al voltant de l'activitat...

Tot aquest coneixement tant detallat, que s'ha sumat al relativament poc i dispers que hi havia anteriorment, ha permès engrescar a les entitats locals i a altres institucions sectorials al voltant d'un projecte de desenvolupament local basat en la cultura del ferro. El que els topònims ja anunciaven sobre una activitat tradicional, passada i acabada (Farrera i Vallferrera, els més significatius), ara torna a ser una oportunitat de desenvolupament en una societat diferent, postindustrial, que busca coneixement i autenticitat dels llocs que visita.

A l'*Art de la recerca*, ben explicada per Joan Manuel Soriano (doctor en Geografia), s'hi va afegir necessàriament l'*Art de concebre projectes* tal com va fer Òscar Augè (Patrimoni Actiu) que va ser un dels ideòlegs de «Bosc de Ferro». Però tots els projectes necessiten que algú els desenvolupi a través de l'*Art de l'activació i la coordinació*, i la Cristina Simó (Ecomuseu de les Valls d'Àneu) en va fer l'explicació oportuna. Si les poblacions locals no es fan seus els projectes, difícilment arrelen als territoris, en aquest cas l'Associació pel Patrimoni de la Vallferrera amb el suport del Parc Natural de l'Alt Pirineu van ser claus utilitzant l'*Art de seducció* imprescindible per implicar la ciutadania.

En temps de crisi com el nostre, l'*Art del finançament* és segurament el més complicat. Tot i així, entre la iniciativa privada d'una fundació ja desapareguda i l'eina administrativa que té el Pirineu català des de fa uns quants anys, l'Institut pel Desenvolupament de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA), s'han pogut canalitzar uns pocs recursos inicials per arrencar el projecte Bosc de Ferro, tal i com va presentar un dels seus responsables, Arcadi Castillo.

La visita pràctica de la tarda del dia 31, guiada per la Cristina, va permetre als aprenents fer-se la idea del potencial del projecte que compte amb diversos recursos turístics:

- uns quants itineraris com els que va fer el grup Grundtvig a través del bosc de Virós, per visitar restes de mines, de carboneres i cabanes, de forns romans, de camins medievals...
- reproduccions de les eines bàsiques de la indústria metal·lúrgica a Alins
- una exposició permanent del projecte «Bosc de Ferro»
- i una Fira del Ferro a Alins, el primer cap de setmana de juliol, amb trobades internacionals de ferrers, productes locals, i activitats i espectacles culturals.

Avaluació general

L'avaluació que fem des dels *Amics del Centre d'Art i Natura* és que la trobada ha estat molt útil per començar-nos a conèixer millor i detectar les necessitats que cal cobrir en les properes (Dinamarca al setembre). Que les visites per l'entorn de Farrera han mostrat una comunitat on l'art s'expressa de moltes diverses maneres: l'art als horts i en l'elaboració de cosmètica natural amb plantes, l'art visual i audiovisual, l'art musical i en la dansa en la natura, l'art en la rehabilitació de patrimoni arquitectònic, l'art de l'hospitalitat, l'art culinari...

Que l'acte central de reflexió i debat ha servit per a demostrar que el territori, en el cas del CAN, té molta importància en la concepció del projecte des del seu principi i que la recerca, juntament amb la creació, és també una eina de desenvolupament local molt potent, que necessita el seu temps (i el seu art?), però que ben utilitzada té un retorn molt beneficiós per la comunitat tan en termes materials com immaterials: autoestima, identitat i cultura. I que uns i altres juguen a favor de la qualitat de vida.